

A FELSŐFOKÚ VÉGZETTSÉGŰEK FOGLALKOZTATHATÓSÁGA,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A SZAKTERÜLETEK KÖZÖTTI
HASONLÓSÁGOK ÉS KÜLÖNBSÉGEK ELEMZÉSÉRE

*EMPLOYABILITY OF GRADUATES IN HIGHER EDUCATION,
PARTICULARLY WITH REGARD TO THE ANALYSIS OF THE SIMILARITIES
AND DIFFERENCES BETWEEN DISCIPLINES*

Kiss Zsuzsanna doktorjelölt
Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar

Abstract

This paper aims to present the factors that influence the employability of young Hungarian graduates. The employability indicators due to the diversity and technical features of professions may vary by disciplines. This section of employability was analyzed and the results summarized in this article. To the test I checked on the DPR Recent Graduates 2012 database. The results highlight the particularities of professional groups. In dimensions of substitutability and convertibility the professional fields can be overlaps and differences which are presented below.

1. Bevezetés

Az 1989-ben bekövetkezett rendszerváltás jelentős gazdasági-társadalmi változásokat eredményezett hazánkban is. A foglalkoztatottak arányának csökkenése magas munkanélküliséggel párosult. Ezzel egy időben, és részben ezzel összefüggésben elindult a felsőoktatás expanziója. A felsőoktatás tömegesedésének hatására a munkaerőpiac is átalakult. Ilyen átalakulás után fontos és érdekes kutatási terület a felsőfokú végzettséggel rendelkezők munkaerő-piaci integrációjának sikerességét elemezni. Csath (2004) szerint a felsőoktatás a magyar gazdaság versenyképességének növeléséhez is hozzájárul hosszú távon. A felsőoktatási szektor képes hozzájárulni a nemzetgazdasági mutatók, az általános jólét javításához. Ezt támasztja alá Máté (2013) elemzése is, aki rámutat arra, hogy a magas képzettségi szintet igénylő ágazatokban igen jelentős gazdasági növekedés következett be. Ezen a témakörön belül különböző tanulmányokban, esszéikben találkozhatunk a foglalkoztathatóság kifejezéssel, esetenként a diplomások körére szűkített értelmezési keretben, vagy ennél tágabb kontextusban. A szakirodalomban számos megközelítése létezik a foglalkoztathatóságnak, a téma kutatói különböző nézőpontokból vizsgálják a fiatal diplomások elhelyezkedésének körülményeit.¹

2. A foglalkoztathatóság értelmezése

Megfogalmazódott bennem a kérdés, hogy lehetséges-e ezeknek a definícióknak egyfajta szintézise, egy tágabb értelmezési keret, ami a foglalkoztathatóság különböző megközelítéseinek esszenciáját képes magába sűríteni, és amelynek kapcsán az egymásnak esetenként ellentmondó elképzelések segítik a téma iránt érdeklődőket a háttérben zajló

összefüggések, folyamatok megértésében. A többek által a munkaerő-piaci sikeresség szinonimájának is tekintett² foglalkoztathatóság témaköre már hosszú ideje foglalkoztatja a társadalomtudósokat, köztük a közgazdászokat is. Az idők során hol a keresleti, hol a kínálati oldali megközelítések kerekedtek felül.³ Mint a hivatkozott források évszámai is jelzik, napjainkban inkább kínálati oldalról közelítik meg a kérdést. A keresleti és kínálati oldali elkülönítés mellett számos más megközelítés is létezik, melyek csak bizonyos korlátok között értelmezhetők, mégis mindegyik hozzájárul valamivel a koncepció értelmezéséhez. Oktatáspolitikai megközelítésben a kulcskérdés az, hogy mit kellene tanulniuk a felsőoktatásban részt vevő hallgatóknak, hogy a munkaerőpiacon sikeresek lehessenek. Foglalkoztatáspolitikai megközelítésben a különböző foglalkoztatást ösztönző kormányzati intézkedések sikerességét értik alatta. A munka világába való átmenetet hangsúlyozó kutatók a transzformációs időszakra fókuszálnak. A foglalkoztathatóság konceptualizálása során úgy is lehet fogalmazni, hogy bár a szakirodalomban a téma kutatói különböző aspektusokból közelítik meg a kérdést, a foglalkoztathatóság-definíciók közös eleme, a munkaerő-piaci sikeresség szinonimájaként az egyén munkavállalásának esélyét, valószínűségét tekintik foglalkoztathatóságnak, melyet számos tényező befolyásol. Ennek kapcsán felmerült bennem a kérdés, hogy melyek ezek a tényezők, és hogyan hatnak a foglalkoztathatóságra, különös tekintettel a napjainkra egyre nagyobb számban munkaerőpiacra kilépő diplomásokéra?

Az embereket néhány empirikus felmérés szerint általában boldoggá, elégedetté teszi a munka, legalábbis az állástalanok kevésbé elégedettek életükkel, és sok esetben boldogtalanabbnak vallják magukat dolgozó társaiknál. Ennek természetesen a jövedelemhez is köze van, hiszen a magasabb jövedelmű emberek elégedettebbek egy adott országon belül.⁴ Ez alapján arra következtethetünk, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkezők elégedettebbek, hiszen magasabb a jövedelmi szintjük. A szakirodalom azonban számos szerző rámutat, hogy ez nincs mindig így. A felsőfokú végzettség tömeges kibocsátásával párhuzamosan növekszik az inkongruens foglalkoztatás, hisz a gazdaság nem képes ennyi felsőfokú végzettségű munkavállalót a szakmájának és végzettségének megfelelő munkakörben foglalkoztatni.⁵ Azok a diplomások, akik alacsonyabb végzettséget igénylő munkakörben tudnak elhelyezkedni, elégedetlenebbek, csalódottak lesznek, hiszen nem teljesül diplomás életpálya elképzelésük. Ez abban az esetben is igaz, ha a bérük a diplomájukhoz igazodva magasabb, mint ha középfokú végzettséggel töltenék be ugyanazt a munkakört.⁶ Eszerint azt mondhatjuk, hogy a diplomát nem igénylő munkakörben dolgozó diplomások nem pusztán az alacsonyabb bér miatt elégedetlenek, csalódottságukhoz jelentősen hozzájárul többek között az is, hogy nem érzik magukat kellően megbecsültnek, nem tartják kihívásnak munkájukat, esetleg csak ideiglenesen dolgoznak ilyen munkakörben, mintegy ugródeszkaként tekintenek rá, nem kellően motiváltak. Inkongruens foglalkoztatás alatt azonban nem csupán a képzettségi szintnek való megfelelést értjük. Galasi és szerzőtársai⁷ szerint vertikális és horizontális illeszkedést különböztethetünk meg.

A felsőoktatás és a munkaerőpiac közötti kapcsolatot többek között a jól képzett munkaerő jelenti. E kapcsolat elsődleges érintettjei a felsőoktatásból kikerülő frissdiplomások, akik el szeretnék helyezkedni, elképzeléseiknek megfelelő állást szeretnék találni. De mi lehet az elképzelésük? Egyik ilyen elvárás lehet a szakmájukban történő elhelyezkedés. Csehné Papp Imola (2010) felmérésében arra világít rá, hogy a felsőoktatásban részt vevő hallgatók általában optimisták későbbi elhelyezkedési esélyeikkel kapcsolatban. A megkérdezettek többsége úgy gondolja tanulmányai alatt, hogy a végzést követően azonnal vagy rövid időn belül el tud majd helyezkedni, különböző felsőoktatási intézmények hallgatóinak elképzelése azonban nem minden esetben cseng egybe.

3. Szakmai illeszkedés

A munkaerő-piaci sikeresség egyik fontos mutatója a képzettség és a foglalkozás illeszkedése, mely elkülöníthető vertikális és horizontális dimenziók mentén. Vertikális értelemben a szakirodalom a túlképzés és alulképzés fogalmát használja. Ha a foglalkozás gyakorlásához a szükségesnél magasabb szintű képzettsége van a munkavállalónak, akkor túlképzett, ha annál alacsonyabb, akkor alulképzett. Horizontális illeszkedésről akkor beszélhetünk, ha a munkavállaló a szakképzettségének megfelelő munkát végez.⁸ Az illeszkedés vizsgálatára két módon kerülhet sor, vagy a képzettség és a munka szubjektív megfelelése alapján, amikor a megkérdezett valamilyen skálán osztályozza a képzettség és a munka közötti kapcsolat szorosságát, vagy pedig a betöltött munkakör alapján a kutató minősíti az illeszkedés mértékét.⁹ Az illeszkedés mérésére, elsősorban a vertikális illeszkedés tekintetében Hartog (2000) a következő mérési módszereket említi:

- munkaelemzés során szakértők megbecsülik a munkakör iskolázottsági követelményeit,
- önértékelés során maga a munkavállaló mondja meg az elvárt iskolázottsági szintet, ez is kétféleképpen lehetséges: vagy a munkakörhöz szükséges végzettségi szintet mondja meg, vagy a saját végzettségéhez viszonyítja a munkakörtől elvárt képzettségi szintet, hogy ugyanolyan, alacsonyabb vagy magasabb végzettség szükséges-e a betöltéséhez, mint amivel ő maga rendelkezik,
- statisztikai módszerrel, melynek során vagy az átlagos, vagy a leggyakoribb iskolázottsági szinttel jellemezzük egy adott munkakört.

A szakértői módszer előnye, hogy objektív módon határozza meg az elvárt képzettségi szintet, hátránya viszont, hogy magas az idő- és költségigénye, valamint a képzések közti különbségeket nem veszi figyelembe, nem számol a munkakörök tartalmának időbeli változásával és azzal sem, hogy egy adott foglalkozáson belül is eltérhet a munkakörök tartalma. Az önértékelés előnye, hogy egy adott munkához mérten adja meg a szükséges végzettségi szintet. Hátránya, hogy a munkavállalók gyakran túlbecsülik a munka által megkövetelt iskolázottsági szintet. Ennek magyarázata, hogy a munkaerőpiacon folyamatosan nő a végzettségi szint, a munkaadók alkalmazkodnak a munkaerő kínálatban bekövetkező változásokhoz, így magasabb végzettséget várnak el akkor is, ha a munka tartalma azt valójában nem indokolja, ezt a képzettség inflációjának tekinthetjük. A statisztikai alapú mérés pedig elsősorban az allokációt tükrözi, a túlképzés és alulképzés szimmetrikus mérését eredményezi. Mindhárom módszernek megvannak az előnyei és hátrányai. A módszer kiválasztását nagymértékben befolyásolja az elérhető adatok köre.¹⁰

Vámos Dóra (1989) felhívja a figyelmet a felsőoktatásban elsajátított tananyag sokfélesége miatti nehézségekre. Ha túl konkrét, specializált tananyagot sajátítanak el a felsőoktatásban részt vevő hallgatók, az egyes esetekben megkönnyíti az elhelyezkedést, bizonyos esetekben, amikor nem a szakmai főiránynak megfelelő munkakörrel van szó, a munkába állás esélyeit leszűkíti, megnehezítheti. A túl általános képzés pedig jelentősen megnehezíti a piacra lépést. A munkapiaci alkalmazkodóképesség egyik fejlesztési lehetősége, ha a képzésben figyelembe veszik és felhasználják a foglalkozások természetes konvertibilitásból származó különbségeket, illetve az egyes szakmacsoportokhoz tartozó munkakörök eltérő helyettesíthetőségét. Kutatási eredmények igazolták, hogy az egyes diplomás foglalkozások, foglalkozási csoportok eme két tulajdonságukat illetően legalább négy csoportba sorolhatók:¹¹

- Könnyen helyettesíthető és jól konvertálható foglalkozások (például közigazgatási, gazdasági, pedagógiai).

- Könnyen helyettesíthető, de kevésbé konvertálható foglalkozások (például könyvtáros, népművelő, újságíró).
- Nehezen helyettesíthető, de jól konvertálható foglalkozások (például jogi, műszaki, mezőgazdasági).
- Nehezen helyettesíthető és kevésbé konvertálható foglalkozások (például orvos, művész).

Vámos Dórának ezt a klasszifikációját megszületése óta gyakran hivatkozzák, de az elmúlt 25 évben megérett az idő ennek felülvizsgálatára. A primer vizsgálat eredményeire építve kisebb kiegészítéseket, módosítási javaslatokat megfogalmaz az írás, a teljes újracsoportosításhoz azonban további elemzésekre van szükség.

4. A szakmai illeszkedés és az álláskeresési idő közötti összefüggés

A fiatal diplomások álláskeresési ideje és a szakmai illeszkedés között szignifikáns összefüggést sikerült kimutatnom. Azok a fiatal diplomások, akik hamarabb helyezkedtek el, nagyobb valószínűséggel dolgoznak olyan munkakörben, ami a végzettségükhöz illeszkedik. Az illeszkedést két oldalról is lehetőségem volt megvizsgálni. A munkakör által megkövetelhető szakmai illeszkedést a helyettesíthetőség mércéjének tekinttem, az iskolában megszerzett ismeretek munka során történő hasznosíthatóságát pedig a konvertálhatóság mutatójának. Mindkét illeszkedési változó szignifikáns összefüggésben van a az álláskeresési idővel.¹² A szakterületek közti különbségek feltárása céljából a frissdiplomások első álláskeresési idejére vonatkozó elemzéseket végzem 11 tudományterületen, a hasonlóságok és különbségek elemzése révén igyekeztem rávilágítani a különböző szakterületeken megfigyelhető jellemzőkre. Az elemzés során a DPR 2012-es országos adatbázisát használtam.

Vámos Dóra (1989) klasszifikációjából kiindulva a saját illeszkedés és a csak saját szakma változóit (lásd *1. és 2. táblázat*) a szakmák helyettesíthetőségének mérőszámainak tekintem, hiszen azt fejezik ki, hogy csak a saját vagy a saját és ahhoz kapcsolódó szakterületen szerzett diploma-e az állás betöltésének feltétele. A képzés során elsajátított tudás és képességek hasznosulása pedig a jó konvertálhatóságot példázza. A következő két táblázatban a szürkített sorokban kiemeltem a szakmai illeszkedés e két oldalának változóit, a konvertálhatóság változóját dőlt betűvel jeleztem, ily módon elkülönítve a helyettesíthetőség két változójától.

Az eredmények alapján nehezen helyettesíthetőnek besorolt szakmák esetében (jogi, műszaki, informatikai, orvosi)¹³ azt látjuk, hogy a szakmai illeszkedés változói közül kiemelkedik a saját illeszkedés, ami arra vonatkozó kétértékű mutató, hogy az adott munkakör betöltéséhez milyen szakterületű diploma szükséges, a saját és kapcsolódó szakirányú végzettség, vagy más illetve bármilyen szakterület felelne meg az állás igényeinek. A tudományterületek szerint képzett almintákon elvégzett elemzés eredménye szerint négy nehezen helyettesíthető szakma, az informatikai,¹⁴ műszaki, jogi, orvos- és egészségügyi területek esetében szignifikáns tényező a szakmai illeszkedés. Az is figyelemre méltó, hogy ezen szakterületek esetében az illeszkedés szerepe lényegesen nagyobb az elhelyezkedési idő alakulásában, hiszen az illeszkedők az informatikai és jogi területeken több mint két hónappal, a műszaki és orvosi területen pedig másfél hónappal hamarabb helyezkednek el, mint a pályaelhagyók. Az illeszkedés másik két változóját tekintve azt látjuk, hogy a megszerzett tudás és képességek jobb hasznosíthatósága (konvertálhatóság) nem jelentős befolyásoló tényező, a csak saját szakjának diplomáját igénylő munka pedig csak a jogi szakterület esetében jelentős.

Az elemzésem során a helyettesíthetőség változóinak szignifikanciája (pontosabban annak hiánya) alapján könnyen helyettesíthetőnek kategorizáltam a következő szakterületeket: agrár, bölcsész, gazdasági, pedagógus, társadalomtudományi, természettudományi. Vámos (1989) klasszifikációjában könnyen helyettesíthető szakmák a gazdasági, bölcsész és pedagógus voltak. Három, általam könnyen helyettesíthető csoportba sorolt tudományterület végzettjei esetén a rövidebb álláskeresési idő nem eredményez szorosabb illeszkedést. Érdekes, hogy az agrár végzettségűek esetében sincs szignifikáns összefüggés egyik illeszkedés indikátornak sem az álláskeresési idővel, annak ellenére, hogy az agrár szakma Vámos (1989) csoportosítása szerint nem a könnyen helyettesíthető szakmák közül való.

1. táblázat. A nehezen helyettesíthető szakterületek álláskeresési ideje regressziós becslésének eredményei

Változók	Tudományterületek				
	mind	informatika	jogi	műszaki	orvosi
Konstans	272,409	258,803	166,182	423,825	204,253
Nem	-0,365**	-0,711	-0,631	-0,300	-0,543*
Melyik évben született Ön?	-0,132**	-0,122**	-0,075	-0,207**	-0,100**
Hasonló végzettségű családtag	-0,583**	-0,150	-0,153	-0,507*	-0,352
Egyedülálló-e?	0,337**	0,061	0,874**	0,655**	0,045
Költségtérítéssel képzés	0,543**	-1,266*	0,179	-0,053	0,344
Az intézményben végzettek átlagához képest jobb tanulmányi eredmény	-0,210**	-0,103	-0,0381*	-0,104	-0,176
Az abszolutórium után közvetlenül a diplomáját is megszerezte?	-1,079**	-1,527	-2,374	-0,908	0,413
Végzettsége megszerzése előtt végzett-e tanulmányaihoz kapcsolódó (szakmai) munkát?	-0,547**	-0,912**	-0,586	-0,463	-0,557**
Végzettsége megszerzése előtt dolgozott-e külföldön?	-0,446**	0,406	-0,594	-0,334	0,259
Nyelvtudás szintje	-0,236**	0,266	-0,299	-0,066	0,064
<i>A tanulmányok során elsajátított tudás, megszerzett készségek hasznosíthatósága</i>	<i>-0,226**</i>	<i>-0,287</i>	<i>-0,207</i>	<i>-0,139</i>	<i>0,163</i>
Csak saját szakma	-0,445**	0,184	-0,929**	-0,208	-0,380
Saját illeszkedés	-0,321**	-2,697**	-2,132**	-1,469**	-1,526**
Megyei foglalkoztatási ráta a végzés évében	-0,060*	-0,119**	-0,149**	-0,098**	0,057
Túlképzett-e	0,254*	-0,284	0,667	0,784**	-0,800*
Cégméret	0,000**	0,000	0,000	0,000	0,000
Az intézményi elhelyezkedési idő átlaga 2011-ben	-0,263**	-0,750	0,020	-0,455*	-1,320*
N	5883	350	399	899	435
Modell szign.	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
adj. R ²	0,086	0,176	0,221	0,091	0,067

Forrás: szerkesztett ábra a DPR (2012), DPR (2011), KSH (2013)

Megjegyzés: függő változó az álláskeresési idő (hónap), *** 1%-on szignifikáns, ** 5%-on szignifikáns, * 10%-on szignifikáns, a vízszintes vonalak változócsoportokat különítenek el.

A természettudományi és társadalomtudományi szakterületeket Vámos Dóra (1989) klasszifikációja nem tartalmazta, azokat az eredmények alapján tekintem könnyen helyettesíthetőnek.

A konvertálhatóság dimenzióját tekintve azt tapasztaljuk, hogy a bölcsész és a gazdaságtudományi képzési területeken a megszerzett tudás és képességek jobb hasznosulása rövidebb álláskeresési időt eredményez. A természettudományi, társadalomtudományi, pedagógus és agrár képzések esetén az illeszkedés három változója közül egyik sem szignifikáns hatású az álláskeresési időre.

2. táblázat. A könnyen helyettesíthető szakterületek álláskeresői ideje regressziós becslésének eredményei

Változó	Tudományterületek					
	agrár	bölcsész	gazdasági	pedagógus	társadalomtud.	természet-tud.
Konstans	975,485	134,033	43,801	184,493	451,043	635,412
Nem	-0,372	-0,428	0,153	0,630	-1,577***	-0,327
Melyik évben született Ön?	-0,494***	-0,063*	-0,017	-0,088**	-0,223***	-0,311***
Hasonló végzettségű családtag	-0,618	-0,282	-0,269	-0,929**	-1,200	-1,793**
Egyedülálló-e?	0,919	0,001	0,257	0,072	0,442	0,491
Költségtérítéses képzés	1,854*	0,472	1,204***	-,130	0,628	0,069
Az intézményben végzettek átlagához képest jobb tanulmányi eredmény	-0,842**	0,073	-0,436***	,200	-0,296	0,143
Az abszolutórium után közvetlenül a diplomáját is megszerezte?	-0,562	-0,722**	-0,784**	-2,206***	-0,448	-2,441***
Végzettsége megszerzése előtt végzett-e tanulmányaihoz kapcsolódó (szakmai) munkát?	-1,258**	-0,445	-0,097	-0,767*	-1,256***	-0,167
Végzettsége megszerzése előtt dolgozott-e külföldön?	-0,766	-0,790**	-0,409	-0,358	-0,480	-1,190
Nyelvtudás szintje	-0,334	-0,620***	-0,489***	0,090	0,342	-0,183
<i>A tanulmányok során elsajátított tudás, megszerzett készségek hasznosíthatósága</i>	<i>-0,024</i>	<i>-0,348**</i>	<i>-0,307**</i>	<i>-0,104</i>	<i>-0,186</i>	<i>-0,061</i>
Saját illeszkedés	0,974	0,147	-0,478	0,136	0,451	-0,327
Csak saját szakma	0,457	-0,121	-0,245	-0,340	-0,578	0,055
Megyei foglalkoztatási ráta a végzés évében	0,167**	-0,053	-0,056**	-0,057	-0,114**	-0,0118*
Túlképzett-e	0,148	0,100	-0,049	0,104	-0,201	0,880
Cégméret	-0,001	0,000	0,000	0,000	-0,001**	-0,001**
Az intézményi elhelyezkedési idő átlaga 2011-ben	0,852	0,114	-0,071	-0,588	0,957	-1,020
<i>N</i>	<i>265</i>	<i>930</i>	<i>1112</i>	<i>457</i>	<i>487</i>	<i>347</i>
Modell szign.	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
adj. R ²	0,129	0,053	0,092	0,049	0,096	0,103

Forrás: szerkesztett ábra a DPR (2012), DPR (2011), KSH (2013)

Megjegyzés: függő változó az álláskeresői idő (hónap), *** 1%-on szignifikáns, ** 5%-on szignifikáns, * 10%-on szignifikáns, a vízszintes vonalak változócsoportokat különítenek el.

Ebben az értelmezési keretben azt a következtetést lehet levonni, hogy a nehezen helyettesíthető szakterületek (informatikai, jogi, műszaki, orvos- és egészség tudományi) esetében a szakterület szerepe erősen befolyásolja az elhelyezkedési időt, ilyen értelemben az elhelyezkedési esélyeket jelentősen beszűkítheti egy telített piac esetén. A szakma helyettesíthetőségének kimutathatóan nagy szerepe van, míg a konvertálhatóság hatása ezeken a területeken nem mutatható ki szignifikánsan. A többi szakterületről azt mondhatjuk, hogy a legjobban konvertálható szakmákat a bölcsész és a gazdasági tudományterületen végzettek körében találjuk, rövidebb álláskeresői idő esetükben a megszerzett tudás és képességek jobb hasznosulásával jár, miközben a helyettesíthetőséget illusztráló mutatók szerepe nem szignifikáns.

Természetesen a Vámos Dóra (1989) tanulmánya óta eltelt 25 évben a foglalkozások jellege megváltozhatott. Ennek újracsoportosítására nem vállalkozom, de később érdekes kutatási irány lehet. A regresszió elemzés alapján az alábbi táblázat szerint helyezhetők el a helyettesíthetőség és konvertálhatóság dimenziói szerint a szakterületek, ami természetesen nem helyettesítheti a konvertálhatóság és helyettesíthetőség teljes körű vizsgálatát.

3. táblázat. A szakterületek csoportosítása a konvertálhatóság és helyettesíthetőség szerint

Szakterületek		Helyettesíthetőség	
		Könnyű	Nehéz
Konvertálhatóság	Könnyű	gazdasági, pedagógus bölcész	agrár, jogi, műszaki (+ informatikai) ↓
	Nehéz	bölcész ↑	orvos-és egészségtudományi, művész, jogi, műszaki (+ informatikai)

Úgy tűnik, hogy Vámos (1989) csoportosításához képest a jogi és műszaki területek a nehezen helyettesíthető és egyúttal kevésbé konvertálható szakmák irányába mozdultak el, a bölcész terület pedig a könnyen helyettesíthető és jól konvertálható csoport irányába mozdult el. Ezt a gondolatmenetet követve a klasszifikációba a másik négy területet is beemelve azt feltételezhetjük, hogy a nehezen konvertálható könnyen helyettesíthető csoportba esnek, ennek alátámasztására azonban további vizsgálatok szükségesek.

5. Konklúzió

Összességében azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a munkakör által megkövetelt szakmai végzettség változói a szakmák helyettesíthetőségének mérőszámai is egyúttal, hiszen azt fejezik ki, a saját és ahhoz kapcsolódó szakterületen szerzett diploma feltétele-e az állás betöltésének. A képzés során elsajátított tudás és képességek hasznosulása pedig a jó konvertálhatóságot példázza. A nehezen helyettesíthető szakmák (informatikai, műszaki, jogi, orvos- és egészségtudományi) esetében az álláskeresési időt befolyásoló tényezők között szignifikáns a szakmai illeszkedés (saját vagy ahhoz kapcsolódó végzettséggel betölthető munkakör). Ezen szakterületek esetében a szakmai illeszkedés helyettesíthetőségi oldala nagyobb magyarázó erővel bír más szakterületekhez képest. A nehezen helyettesíthető szakterületek esetében (informatikai, jogi, műszaki, orvos- és egészségtudományi) esetében a szakterületi illeszkedés jelentősen befolyásolja az elhelyezkedési időt. A szakma helyettesíthetőségének kimutathatóan nagy szerepe van ezeken a területeken, míg a konvertálhatóság hatása nem mutatható ki szignifikánsan. A jól konvertálható szakterületek közé sorolható a bölcész és gazdaságtudományi képzési terület, esetükben a rövidebb álláskeresési idő a megszerzett tudás és képességek átlagos, a konkrét munkahelytől független jobb hasznosulását (konvertálhatóságát) eredményezi.

A tudományterületek közötti különbségek feltérképezése a Vámos (1989) által felvázolt konvertálhatóság és helyettesíthetőség dimenziói mentén. A szakmai illeszkedés indikátoraiként felhasználva a konvertálhatóság és helyettesíthetőség mutatóit a szakmák közötti jelentős különbségekre sikerült rávilágítani. A nehezen konvertálható és nehezen helyettesíthető szakmák esetén illeszkedő elhelyezkedés nagyobb mértékben befolyásolja az elhelyezkedési időt, mint más területeken. Ily módon rávilágított az írás, hogy ezen szakterületek végzettjei esetében a pályaelhagyásra kényszerülők nagyobb hátrányt szenvednek a munkaerő-piaci integráció során, mint más szakterületek végzettjei.

Jegyzetek

1. A kutatás a TÁMOP-4.2.4.A/2-11/1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

2. Lásd például: Teichler, U. (2002): „Graduate employment and work in Europe: diverse situations and common perceptions”, *Tertiary Education and Management*, 8 3, 199–216.; Schomburg, H. (2010): Felsőfokú diplomások szakmai sikeressége. *Felsőoktatási Műhely* 2010/1.; Veroszta Zs. (2010): A munkaerő-piaci sikeresség dimenziói friss diplomások körében. In: Garai O.–Horváth T.–Kiss L.–Szép L.–Veroszta Zs. (szerk.), *Diplomás pályakövetés IV. – Frissdiplomások 2010*, Budapest: Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály, 2010.; Varga Júlia (2010): A képzési terület és a felsőoktatási intézmény hatása a fiatal diplomások munkaerő-piaci sikerességére a 2000-es évek végén. In: Garai O.–Horváth T.–Kiss L.–Szép L.–Veroszta Zs. (szerk.): *Diplomás pályakövetés IV. – Frissdiplomások 2010*, Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály.; Vincze Szilvia (2013): A felsőoktatás és a munkaerőpiac inkongruenciája. *ELTE Eötvös Kiadó*, Budapest.
3. Erről bővebben lásd például: Gazier, B. (1998): Employability: definitions and trends. In: Gazier, B. (ed.): *Employability: Concepts and Policies*. European Employment Observatory, Berlin.; McQuaid, R. W.–Lindsay, C. (2004): *The Concept of Employability*. *Urban Studies*, 42 2, 197–219.
4. Frey B. S.–Stutzer A. (2002): What can economists learn from Happiness Research? *Journal of Economic Literature*, 15 June, 402–435.
5. Polónyi István (2007): Piac helyett adminisztráció? *Educatio* 16 2, 271–284.
6. Polónyi István (2010): Foglalkoztathatóság, túlképzés, Bologna. *Educatio*, 19 3, 384–401.; Kotsis Ágnes (2011): A diplomás képzés növekedésének munkapiaci következményei. PhD-értekezés, Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Doktori Iskola, Debrecen.
7. (2001): 80–84.
8. Galasi Péter–Timár János–Varga Júlia (2001): Pályakezdő diplomások a munkaerőpiacon. In: Semjén András (szerk.) *Oktatás és munkaerő-piaci érvényesülés*. MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont, Budapest, 73–89.
9. Rumberger, R. W. (1987): The Impact of Surplus Schooling on Productivity and Earnings. *The Journal of Human Resources*, 22. 1, 24–50.; Galasi et al (2001): i. m.
10. Green, F.–McIntosh, S.–Vignoles, A. (1999): *Overeducation and Skills – Clarifying Concepts*. CEPDP 435. Centre for Economic Performance, London School of Economics and Political Sciences, London, UK.
11. Vámos Dóra (1989): *A képzettség vására: közgazdasági szempontok az oktatásszervezésben*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
12. Kiss, Zs. (2014): Job search time: the indicator of employability. *Quest Journals, Journal of Research in Business and Management*, 2 4, 1–9.
13. A helyettesíthetőség dimenziójában Vámos (1989) csoportosítása ezeken a szakterületeken túl az agrár területet is idesorolta.
14. Az informatikai szakterület Vámos (1989) csoportosításában nem szerepel, de a műszaki szakterülethez való hasonlósága miatt ebbe a csoportba soroltam.

Felhasznált irodalom

- Csath Magdolna (2004): A nemzetek és hazánk versenyképessége. *Valóság*, 47. 9.
- Csehné Papp Imola (2010): Munkaerő-piaci elképzelések Gödöllőn és Kecskeméten In: Juhász Erika (szerk.): *Harmadfokú képzés, felnőttképzés és regionalizmus*. Center for Higher Education Research and Development Hungary, Debrecen, 317–322.
- Frey B. S.–Stutzer A. (2002): What can economists learn from Happiness Research? *Journal of Economic Literature*, 15 June, 402–435.
- Galasi Péter–Timár János–Varga Júlia (2001): Pályakezdő diplomások a munkaerőpiacon. In: Semjén András (szerk.) *Oktatás és munkaerő-piaci érvényesülés*. MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont, Budapest, 73–89.
- Gazier, B. (1998): *Employability: definitions and trends*. In: Gazier, B. (ed.): *Employability: Concepts and Policies*. European Employment Observatory, Berlin.

- Hartog, J. (1980): Earnings and Capability Requirements. *The Review of Economics and Statistics*, 62. 2, 230–240.
- Green, F.–McIntosh, S.–Vignoles, A. (1999): Overeducation and Skills – Clarifying Concepts. CEPDP 435. Centre for Economic Performance, London School of Economics and Political Sciences, London, UK.
- Kiss, Zs. (2014): Job search time: the indicator of employability. *Quest Journals, Journal of Research in Business and Management*, 2 4, 1–9.
- Kotsis Ágnes (2011): A diplomás képzés növekedésének munkapiaci következményei. PhD-értekezés, Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Doktori Iskola, Debrecen.
- Máté Domicián (2013): A képzettség szerepe a gazdasági növekedésben ágazati megközelítésben. *Educatio*, 22 3, 424–432.
- McQuaid, R. W.–Lindsay, C. (2004): The Concept of Employability. *Urban Studies*, 42 2, 197–219.
- Polónyi István (2007): Piac helyett adminisztráció? *Educatio* 16 2, 271–284.
- Polónyi István (2010): Foglalkoztathatóság, túlképzés, Bologna. *Educatio*, 19 3, 384–401.
- Rumberger, R. W. (1987): The Impact of Surplus Schooling on Productivity and Earnings. *The Journal of Human Resources*, 22. 1, 24–50.
- Schomburg, H. (2010): Felsőfokú diplomások szakmai sikeressége. *Felsőoktatási Műhely* 2010/1.
- Teichler, U. (2002): „Graduate employment and work in Europe: diverse situations and common perceptions”, *Tertiary Education and Management*, 8 3, 199–216.
- Varga Júlia (2010): A képzési terület és a felsőoktatási intézmény hatása a fiatal diplomások munkaerő-piaci sikerességére a 2000-es évek végén. In: Garai O.–Horváth T.–Kiss L.–Szép L.–Veroszta Zs. (szerk.): *Diplomás pályakövetés IV. – Frissdiplomások 2010*, Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály.
- Vámos Dóra (1989): A képzettség vására: közgazdasági szempontok az oktatásszervezésben. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Veroszta Zs. (2010): A munkaerő-piaci sikeresség dimenziói friss diplomások körében. In: Garai O.–Horváth T.–Kiss L.–Szép L.–Veroszta Zs. (szerk.), *Diplomás pályakövetés IV. – Frissdiplomások 2010*, Budapest: Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály, 2010.
- Vincze Szilvia (2013): A felsőoktatás és a munkaerőpiac inkongruenciája. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.

Adatbázisok:

Diplomás Pályakövető Rendszer (2012) adatbázisa